

МІХАІЛ ПАЎЛАВІЧ КАСЦЮК

(Да 75-годдзя з дня нараджэння)

26 сакавіка адзначыў 75-гадовы юбілей вядомы беларускі гісторык, доктар гістарычных навук, прафесар, акадэмік Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Міхаіл Паўлавіч Касцюк.

Нарадзіўся Міхаіл Паўлавіч у перадваенны 1940 год у вёсцы Масцішча Навагрудскага раёна Гродзенскай вобласці ў сям’і Паўла Іосіфавіча і Марыі Дзмітрыеўны. У 1947 г. ён пайшоў у першы клас Масцішчаўскай пачатковай школы, затым вучыўся ў Рэцямлянскай сямігодцы. У 1954 г. М. П. Касцюк паступіў у Навагрудскае педагагічнае вучылішча, якое скончыў у 1958 г.

Адразу ж пасля заканчэння вучылішча ён паступіў на гісторыка-філалагічны факультэт Гродзенскага педагагічнага інстытута імя Янкі Купалы на спецыяльнасць «гісторыя, беларуская мова і літаратура». У гады свайго студэнцтва ён наведваў гісторыка-краязнаўчы гурток пры кафедры гісторыі СССР, якім кіраваў Я. Н. Мараш. Вучыўся М. П. Касцюк на выдатна і з цягам часу атрымаў імянную стыпендыю імя Янкі Купалы.

Гады вучобы ляцелі хутка. 1963 год, год стогадовага юбілею паўстання 1863–1864 гг., стаў годам завяршэння вучобы ў інстытуце. Стогадовы юбілей мы ўзгадалі таму, што з гэтай падзеяй звязаны важны, можна сцвярджаць пераломны, момант у навуковай біяграфіі будучага знакамітага гісторыка. Справа ў тым, што 29–30 чэрвеня 1963 г. на радзіме Кастуся Каліноўскага, у Свіслачы Гродзенскай вобласці, адбывалася навуковая сесія, прымеркаваная да гэтай падзеі. Навуковае мерапрыемства арганізавалі Інстытут гісторыі АН БССР і Гродзенскі педагагічны інстытут. У праграму сесіі побач з вядомымі ўжо ў краіне спецыялістамі па праблеме (доктарам гістарычных навук, старшым навуковым супрацоўнікам інстытута гісторыі АН СССР А. Ф. Смірновым; кандыдатам гістарычных навук, старшым навуковым супрацоўнікам АН БССР С. М. Байковай (Самбук); кандыдатам гістарычных навук, вучоным сакратаром інстытута гісторыі АН Літоўскай ССР М. І. Зараускайтэ) быў уключаны даклад студэнта 5-га курса М. П. Касцюка пад назвай «Удзел сялян Слонішчыны ў паўстанні 1863 г.». Зразумела, што ў складзе выступоўцаў на навуковай сесіі М. П. Касцюк апынуўся невыпадкова. Гонар прадстаўляць студэнцкую навуку ён атрымаў за аднайменнае даследаванне працу, што было высока ацэнена на рэспубліканскім конкурсе студэнцкіх навуковых прац. Падчас сесіі, у якой прымаў удзел дырэктар Інстытута гісторыі І. С. Краўчанка (будучы навуковы кіраўнік М. П. Касцюка), была агучана думка, што Міхаілу Паўлавічу неабходна паступаць у акадэмічную аспірантуру. Вось такім чынам яшчэ ў студэнцкія гады ён заявіў пра сябе як пра перспектыўнага гісторыка.

Але Дзяржаўная камісія па размеркаванні выпускнікоў вырашыла на той час інакш: 23-гадовы М. П. Касцюк стаў дырэктарам Касадворскай 8-гадовай школы Навагрудскага раёна. Са школы юнага дырэктара прызвалі на ваенную службу, дзе будучы акадэмік правёў 10 месяцаў свайго жыцця. Пасля дэмабілізацыі з войску ў званні сяржанта тэхнічнай службы Міхаіл Паўлавіч вярнуўся на камсамольскую працу і стаў сакратаром камітэта камсамола Гродзенскага педагагічнага інстытута. Аднак яго вабіла гістарычная навука і таму ўрэшце ён адхіліў усе перспектывы камсамольскай, а затым партыйнай кар’еры і вырашыў прысвяціць сваё жыццё навуцы.

У 1966 г. у аддзел кадрў Інстытута гісторыі АН БССР паступіла заява ад М. П. Касцюка з просьбай дазволіць яму здаваць уступныя экзамены ў аспірантуру. У аўтабіяграфіі, што прыкладалася да заявы, Міхаіл Паўлавіч пісаў: «Продолжить учебу по специальности историка – моя заветная мечта, родившаяся еще в первые годы учебы в пединституте». Заветная мара збылася: з паступленнем у аспірантуру пачынаецца яго навуковы шлях. За гады вучобы ў аспірантуры ён падрыхтаваў кандыдацкую дысертацыю, прысвечаную беларускаму сялянству ў 1933–1941 гг., якая была абаронена ў 1969 г. Яшчэ будучы аспірантам М. П. Касцюк быў уключаны ў склад аўтару 4-га тома 5-томнай «Гісторыі БССР».

8 кастрычніка 1969 г. вучоны быў залічаны на пасаду малодшага навуковага супрацоўніка Інстытута гісторыі АН БССР, а ў хуткім часе, 16 верасня 1970 г., быў зацверджаны на пасадзе старшага навуковага супрацоўніка. Але на гэтай пасадзе ён прапрацаваў усяго толькі 5 дзён і 21 верасня быў прызначаны на пасаду вучонага сакратара Інстытута гісторыі АН БССР. Праз пяць гадоў у тым жа статусе ён перайшоў на працу ў Інстытут гісторыі партыі пры ЦК КПБ.

У 1979 г. М. П. Касцюк абараніў доктарскую дысертацыю (навуковы кансультант – І. М. Ігнаценка), а ў ліпені 1981 г. стаў намеснікам дырэктара па навуковай працы Інстытута гісторыі АН БССР. У тым жа 1981 г. Вярхоўны Савет БССР пастанавіў узнагародзіць яго граматай.

З 1988 па 1999 г. Міхаіл Паўлавіч значальваў Інстытут гісторыі. Гэты перыяд быў адным з ключавых у станаўленні беларускай нацыянальнай гістарыяграфіі. У 1989 г. ён быў абраны членам-карэспандэнтам АН БССР, а ў 1996 г. – акадэмікам НАН Беларусі. Праз два гады, у 1998 г., М. П. Касцюк становіцца сапраўдным акадэмікам Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі і Цэнтральна-еўрапейскай акадэміі навук і мастацтва. У 1999–2006 гг. Міхаіл Паўлавіч значальваў аддзел сацыяльна-эканамічнай і палітычнай гісторыі Беларусі XX ст. Інстытута гісторыі. У 2003 г. ён стаў лаўрэатам прэміі Сібірскага аддзялення Расійскай акадэміі навук імя акадэміка В. А. Капцюга за даследаванне гісторыі беларускай дыяспары ў Сібіры. У 1999, 2002, 2005, 2006 і 2007 гг. Амерыканскім біяграфічным інстытутам і Кембрыджскім універсітэтам Міхаіл Паўлавіч быў прызнаны Чалавекам года. З 2006 г. М. П. Касцюк працуе на пасадзе галоўнага навуковага супрацоўніка аддзела гісторыі беларускай дзяржаўнасці Інстытута гісторыі НАН Беларусі.

Міхаіл Паўлавіч – адзін з самых аўтарытэтных даследчыкаў гісторыі Беларусі, выдатны арганізатар навуковых распрацовак, актыўны прапагандыст дасягненняў беларускай гістарычнай навукі. Яго навуковыя даследаванні ў першую чаргу засяроджаны на распрацоўцы гісторыі сялян, рабочых, інтэлігенцыі. Ён даследуе палітычнае жыццё ў Беларусі, нацыянальна-культурнае будаўніцтва, праблемы гістарыяграфіі. У межах выканання Дзяржаўнай комплекснай праграмы навуковых даследаванняў на 2006–2010 гг. «История белорусской нации, государственности и культуры» М. П. Касцюком развіта тэорыя індустрыяльнай мадэрнізацыі Беларусі ў XX стагоддзі, выяўлены характэрныя асаблівасці гэтага працэсу; выканана вялікая навукова-практычная праца па даследаванні станаўлення і развіцця беларускай дзяржаўнасці ў геапалітычных працэсах XIX–XX стагоддзяў. Усяго М. П. Касцюком надрукавана каля 300 навуковых прац, у тым ліку 4 індывідуальныя і звыш 10 калектыўных манаграфій.

Навуковую працу Міхаіл Паўлавіч паспяхова сумяшчае з педагагічнай. Актыўна супрацоўнічае з гістарычнымі факультэтамі ўніверсітэтаў Рэспублікі Беларусь. Ён рэгулярна ўзначальвае дзяржаўныя экзаменацыйныя камісіі на гістарычных факультэтах Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка, Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Янкі Купалы. У розныя гады таксама чытаў лекцыйныя і спецыяльныя курсы ў Акадэміі Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь, Беларускім дзяржаўным універсітэце, Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь.

Уваходзячы ў бюро Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі, Міхаіл Паўлавіч прымае ўдзел у арганізацыі і каардынацыі навуковай працы інстытутаў гуманітарнага профілю. Гэтая работа дапаўняецца творчымі сувязямі з гістарычнымі факультэтамі ўніверсітэтаў Рэспублікі Беларусь, гісторыкамі Расійскай Федэрацыі, Украіны, іншых дзяржаў.

Шмат увагі надае М. П. Касцюк падрыхтоўцы навуковых кадраў. Пад яго навуковым кіраўніцтвам падрыхтаваны 4 дактары і 23 кандыдаты гістарычных навук.

У 2010 г. М. П. Касцюку было прысвоена званне «Ганаровы грамадзянін Навагрудка» і ў тым жа годзе ён быў узнагароджаны медалём Францыска Скарыны «за шматгадовую плённую працу і высокі прафесіяналізм».

Калектыў супрацоўнікаў Інстытута гісторыі НАН Беларусі шчыра віншуе юбіляра і зычыць яму добрага здароўя, дабрабыту, шматгадовай плённай працы на карысць айчыннай гістарычнай навукі.

*А. А. Каваленя, В. В. Даніловіч, В. Л. Лакіза, А. П. Салаўянаў,
М. У. Смяховіч, А. У. Унучак, В. В. Яноўская*